

зв'язки тощо). У психологічному плані домашній арешт є безумовно позитивним заходом, оскільки загальновідомий той факт, що особи, які «відвідали» ті самі слідчі ізолятори, певною мірою схильні до повторного вчинення правопорушень [3, с. 23–29]. У нашому ж випадку підозрюваний (обвинувачений) перебуватиме у звичній для себе обстановці: без заборони на спілкування, заняття спортом, користування технікою тощо.

Таким чином, домашній арешт – більш гуманний запобіжний захід порівняно з триманням під вартою, і його запровадження з метою зменшення кількості порушень прав людини, допущених при триманні під вартою, на що Європейський суд з прав людини звертає увагу у своїх рішеннях, є прогресивним для українського кримінального процесуального законодавства.

Список бібліографічних посилань: 1. Вільгушинський М. Й., Ліхолетова Ю. А. До питання застосування домашнього арешту як запобіжного заходу відповідно до Кримінального процесуального кодексу України. *Адвокат*. 2012. № 11 (146). С. 9–13. 2. Кучинська О. П. Домашній арешт як запобіжний захід в кримінально-процесуальному законодавстві. *Адвокат*. 2010. № 7 (118). С. 17–19. 3. Фаринник В. І. Домашній арешт – альтернатива тримання під вартою. *Юридичний вісник України*. 2012. № 25. С. 23–29.

Одержано 19.10.2019

УДК 343.122(477)

Ірина Олексіївна НЕЧАЄВА,

викладач кафедри кримінального процесу

та організації досудового слідства факультету № 1

Харківського національного університету внутрішніх справ

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ЗАЛУЧЕННЯ ЗАКОННОГО ПРЕДСТАВНИКА НЕПОВНОЛІТНЬОГО ПІДОЗРЮВАНОГО У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Статтею 3 Конституції України зазначено – людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави [1].

Беручи до уваги те, що неповнолітні відносяться до найбільш незахищеної категорії суспільства, в зв'язку з віковими особливостями та психофізіологічною незрілістю тому вони не в змозі самостійно реалізовувати свої процесуальні повноваження в рамках кримінального провадження. В нашій державі, існує система за допомогою якої забезпечується охорона прав і свобод та законних інтересів особи, зокрема неповнолітніх. Однією з найбільш вагомих процесуальних гарантій забезпечення інтересів неповнолітнього у кримінальному процесі є участь його законного представника.

Цій темі присвятили свої наукові роботи багато науковців, а саме: С. Є. Абламський, І. І. Артеменко, О. М. Бандурка, О. Ф. Вакуленко, Ю. М. Грошевой, Г. К. Кожевніков, О. О. Кочура, Д. П. Письменний, В. А. Рибальська, В. В. Романюк, Т. Г. Фоміна та інші. В той же час зазначеними науковцями вивчались питання захисту у кримінальному провадженні, правових аспектів забезпечення прав і свобод неповнолітніх, однак участь законних представників у кримінальному провадженні досліджувалась ними фрагментарно. На нашу думку ці питання вимагають додаткового дослідження, що буде сприяти подальшому вдосконаленню кримінального процесуального законодавства та правозастосовної діяльності.

Під час проведення кримінального провадження щодо неповнолітніх слідчому, прокурору, необхідно забезпечувати точне й неухильне застосування чинного законодавства, керуватися Конституцією України, Кримінальним кодексом України, Кримінальним процесуальним кодексом України [2], положеннями інших нормативно-правових актів України, міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, зокрема, Конвенцією ООН про права дитини від 20 листопада 1989 року [3], Мінімальними стандартними правилами ООН, що стосуються відправлення правосуддя щодо неповнолітніх від 29 листопада 1985 року («Пекінські правила») [4], а також враховувати практику Європейського суду з прав людини.

Кримінальні провадження щодо неповнолітніх в нашій державі регулюються тими ж положеннями та ґрунтуються на тих самих засадах, що й провадження, які здійснюються щодо дорослих. Однак у деяких випадках окремі процесуальні дії та рішення закріплені відповідно до специфіки роботи слідчого, прокурора з неповнолітніми. В даному випадку мається на увазі обов'язкова участь захисника у провадженнях щодо неповнолітнього підозрюваного, обвинуваченого. Крім цього необхідна участь законного представника неповнолітнього у кримінальному провадженні обумовлена

двома обставинами: неповною процесуальною дієздатністю неповнолітнього та відповідальністю за виховання й поведінку неповнолітнього законними представниками [5, с. 86].

Відповідно до положень ч. 2 ст. 44 КПК України, як законні представники можуть бути залучені батьки (усиновлювачі), а в разі їх відсутності – опікуни чи піклувальники особи, інші повнолітні близькі родичі чи члени сім'ї, а також представники органів опіки і піклування, установ і організацій, під опікою чи піклуванням яких перебуває неповнолітній, недієздатний чи обмежено дієздатний [2]. Окрім цього, в п. 19 ч. 1 ст. 3 КПК України зазначено, що законний представник відноситься до сторони захисту. Участь законного представника у кримінальному провадженні є його правом, а не його процесуальним обов'язком. Хоча, в рамках досудового розслідування кримінального провадження щодо неповнолітнього законний представник зобов'язаний використовувати всі не заборонені законом засоби та способи з метою захисту законних інтересів неповнолітнього, якого вони представляють, а саме: з'являтися за викликом слідчого, прокурора, слідчого судді, суду (ст. ст. 135, 489 КПК України); брати участь у допиті малолітньої або неповнолітньої особи (ст. ст. 226, 490, 491 КПК України) та в разі проведення слідчих (розшукових) дій за участі малолітньої або неповнолітньої особи (ст. 227 КПК України). Як і під час допиту, так і під час проведення слідчих (розшукових) дій законному представникові роз'яснюється його обов'язок бути присутнім під час допиту, а також право заперечувати проти запитань і ставити запитання. Крім того, за наявності підстав законні представники негайно сповіщаються про затримання чи тримання під вартою неповнолітнього підозрюваного, обвинуваченого (ст. 492 КПК України) [2].

В положеннях ч. 5 ст. 44 КПК України передбачено, що законний представник користується процесуальними правами особи, інтереси якої він представляє, крім процесуальних прав, реалізація яких здійснюється безпосередньо підозрюваним, обвинуваченим неповнолітнім і не може бути доручена представнику. Слід наголосити, що в КПК України конкретно не вказано, реалізація яких саме процесуальних прав не може бути доручена представникові [2]. У виняткових випадках, коли участь законного представника може завдати шкоди інтересам неповнолітнього підозрюваного чи обвинуваченого, суд за його клопотанням, клопотанням прокурора чи за власною ініціативою має право своєю ухвалою обмежити участь законного представника у виконанні окремих процесуальних чи судових дій, або усунути його від участі у кримінальному

провадженні і залучити замість нього іншого законного представника, що вказано в ч. 3 ст. 488 КПК України [2].

Слідчий повинен пам'ятати про те, що в рамках кримінального провадження законний представник зобов'язаний не тільки займатися законним представництвом інтересів неповнолітнього, а також має право захищати свої права та інтереси, які можуть бути порушені в ході розгляду кримінального провадження.

В деяких випадках інтереси неповнолітнього та власні інтереси його законного представника можуть не співпадати, що в подальшому може завдати шкоди інтересам неповнолітнього. Якщо така ситуація виникла, законодавством передбачена обмежена участь законного представника при виконанні окремих процесуальних чи судових дій або усунення його від участі в кримінальному провадженні і залучення замість нього іншого законного представника. (ч. 3 ст. 488 КПК України) [2]. На нашу думку, при залученні в кримінальному провадженні законного представника неповнолітнього, слід брати до уваги особисте ставлення неповнолітнього до тієї особи яка буде залучена, з метою уникнення в майбутньому проблем при проведенні найбільш важливих процесуальних дій та рішень. З огляду на вище зазначене, впливає, що в чинному кримінально процесуальному кодексі, чітко не визначено коло прав та обов'язків законного представника, у зв'язку з чим необхідно в подальшому законодавчо закріпити і конкретизувати процесуальні обов'язки законного представника як учасника сторони захисту.

Список бібліографічних посилань: 1. Конституція України : закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр> (дата звернення: 16.10.2019). 2. Кримінальний процесуальний кодекс України : станом на 2 верес. 2019 р. Харків : Право, 2019. 411 с. 3. Конвенція ООН про права дитини : від 20.11.1989 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021 (дата звернення: 16.10.2019). 4. Мінімальні стандартні правила Організації Об'єднаних Націй, що стосуються відправлення правосуддя щодо неповнолітніх («Пекінські правила») : від 29.11.1985 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/995_211 (дата звернення: 16.10.2019). 5. Мельникова Э. Б. Ювенальная юстиция. Проблемы уголовного права, уголовного процесса и криминологии. М., 2001. 86 с.

Одержано 20.10.2019